Pobrane z czasopisma Annales N - Educatio Nova **http://educatio.annales.umcs.pl**
Data: 28/11/2026 07:53:59

WYDAWNICTWO UMCS

ANNALES
UNIVERSITATIS MARIAE CURIE-SKŁODOWSKA
LUBLIN – POLONIA

VOL. VI SECTIO N 2021

ISSN: 2451-0491 • e-ISSN: 2543-9340 • CC-BY 4.0 • DOI: 10.17951/en.2021.6.425-445

Stereotypowe cechy „wzorcowego" Polaka i „wzorcowego" Ukraińca w kręgu wartości współczesnej młodzieży w Polsce

Stereotypical Features of the "Model" Pole and the "Model" Ukrainian in the Sphere of Values of Contemporary Youth in Poland

UMCS

Olga Fyłypec

Lwowski Uniwersytet Narodowy im. Iwana Franki
Wydział Filologiczny
ul. Universytetska 1, Lwów, Ukraina, 79000
dyka.olya@gmail.com
https://orcid.org/0000-0002-4161-408X

Abstract. The article describes an attempt to reconstruct the contemporary youth stereotype of the "model" Pole and the "model" Ukrainian which is based on experimental data. The surveys were conducted among students of the following universities: the University of Wroclaw, the University of Silesia, the University of Rzeszow and the University of Lodz. Aspects in the light of which Polish student youth perceive themselves and Ukrainians have been disclosed: communication-mental, political, cultural, everyday life, physical and geographical. The results of the study show the values, which in the axiosphere of contemporary Polish youth, are common to both nationalities: tolerance, honor, courage, honesty, helpfulness, resourcefulness, patriotism, pride of origin, diligence, hospitality, family, education, etc. Differences in the perception of Poles and Ukrainians refer to the cultural and political dimensions. For example, Polish students want to see Ukrainian students as people who are more familiar with Polish culture and a Pole as a more conscious citizen of his own country. Therefore, the study indicates differences in perceptions due to the geographical location of the heterostereotype of native speakers.

Keywords: "model" Pole; "model" Ukrainian; stereotype; values; youth

Pobrane z czasopisma Annales N - Educatio Nova **http://educatio.annales.umcs.pl**
Data: 28/11/2026 07:53:59

Abstrakt. W artykule opisano próbę rekonstrukcji współczesnego młodzieżowego stereotypu „wzorcowego" Polaka i „wzorcowego" Ukraińca na podstawie danych eksperymentalnych. Badania ankietowe przeprowadzono wśród studentów następujących uczelni: Uniwersytetu Wrocławskiego, Uniwersytetu Śląskiego, Uniwersytetu Rzeszowskiego oraz Uniwersytetu Łódzkiego. Polska młodzież studencka postrzega siebie i Ukraińców poprzez następujące aspekty: komunikacyjno-psychiczny, polityczny, kulturowy, bytowy, fizyczny i lokatywny. Wyniki badania wykazały wartości, które w aksjosferze współczesnej polskiej młodzieży są wspólne dla obu narodowości. Są to: tolerancja, honor, odwaga, uczciwość, uczynność, zaradność, patriotyzm, duma z pochodzenia, pracowitość, gościnność, rodzinność, wykształcenie, uprzejmość, kulturalność itd. Różnice w postrzeganiu Polaków i Ukraińców zarysowują się w ramach aspektu kulturowego i politycznego. I tak na przykład polscy studenci chcą widzieć studentów ukraińskich jako osoby bardziej obeznane z polską kulturą, a Polaka jako bardziej świadomego obywatela swojego państwa. W opracowaniu zasygnalizowano więc różnice wyobrażeń ze względu na geograficzne zamieszkiwanie nosicieli heterostereotypów.

Słowa kluczowe: „wzorcowy" Polak; „wzorcowy" Ukrainiec; stereotyp; wartości; młodzież

WPROWADZENIE

Stereotyp jako pojęcie interdyscyplinarne występuje w językoznawstwie kognitywnym oraz etnolingwistyce. Zgodnie z założeniami lubelskiego ośrodka etnolingwistycznego podstawą i punktem wyjścia do badań nad stereotypami jest język naturalny, tzw. racjonalizacja potoczna, który jest nośnikiem wartości składających się na językowy obraz świata określonej wspólnoty (Bartmiński 2006c: 134–135). Koncepcję językowego obrazu świata często utożsamia się z przyjętym i deklarowanym w pewnym środowisku i/czy okresie czasowym kanonem wartości (Bartmiński i Grzeszczak 2014: 28), który z kolei stanowi przedmiot dociekań rozwijającej się w ostatnich czasach nauki o rozumieniu i definiowaniu przez ludzi wartości oraz ustalaniu ich hierarchii – aksjolingwistyki (Tokarski 2013: 137–141). Za ważne wykładniki elementów aksjologii współczesnej polskiej młodzieży uważamy uświadamiane przez nią cechy auto- i heterostereotypu Polaka oraz Ukraińca. Podejście autostereotypowe, jak wiadomo, obejmuje przypisane sobie – jako członkowi własnej grupy – cechy, a ujęcie heterostereotypowe powstaje na podstawie przypisywanych cech członkowi spoza własnej wspólnoty, osobie „innej". Naukowcy twierdzą, że podstawą rozróżnień auto- i heterostereotypów jest zakorzeniona w świadomości językowej binarna opozycja swój – obcy/inny (zob. Bartmiński 2007).

Dotychczasowe prace polskich i ukraińskich językoznawców, dotyczące stereotypów Polaka i Ukraińca oraz uwzględniające eksperymentalne typy danych, skupiają się głównie nad badaniem: stereotypu Ukraińca wśród studentów lubelskich, w tym „wzorcowego" Ukraińca (Bartmiński 2006b); cech przypisywanych Polakowi/Ukraińcowi przez studentów z Lublina w latach 1990 i 2000 (Bartmiński

Pobrane z czasopisma Annales N - Educatio Nova **http://educatio.annales.umcs.pl**
Data: 28/11/2026 07:53:59

2014); różnic stereotypu Ukraińca zarysowujących się z odmiennej perspektywy geograficznej – zachodu (Poznań) i wschodu (Lublin) Polski (Pacławska 2009); nowych profili Polaka wśród ukraińskich studentów we Lwowie (Krawczuk 2008); stereotypowych cech Polaka/Ukraińca wyodrębnionych przez polskich studentów z Rzeszowa na podstawie skojarzeń z charakterystycznymi dla tych nazw narodowości przedmiotami (Fyłypec 2019b); auto- i heterostereotypowych cech Polaka/Ukraińca w środowisku studentów toruńskich na podstawie „naiwnych" definicji ankietowych Polaka/Ukraińca oraz przytoczonych cech „typowego" i „wzorcowego" Polaka/Ukraińca (Fyłypec 2019a). Na tym tle brakuje jednak prac przedstawiających szczegółową analizę cech „wzorcowego" Polaka i „wzorcowego" Ukraińca na podstawie poszerzonej – z uwzględnieniem czynnika geograficznego – bazy materiałowej, która to analiza ujawniłaby określone wartości w kanonie aksjologicznym[1] polskiej młodzieży studenckiej.

Celem niniejszego artykułu jest zrekonstruowanie wybranego fragmentu polskiego językowego obrazu świata, a mianowicie wyłaniającego się z odpowiedzi ankietowych młodzieżowego autostereotypu „wzorcowego"[2] Polaka i heterostereotypu „wzorcowego" Ukraińca, co z kolei umożliwi ujawnienie wartości wśród współczesnej polskiej młodzieży z różnych regionów Polski. Jednym z zadań jest zatem wskazanie ewentualnych różnic w wyobrażeniach młodzieży o „wzorcowym" Ukraińcu w zależności od miejsca zamieszkania nosicieli heterostereotypów i oddalenia określonej wspólnoty od granicy z Ukrainą. Kolejnym zadaniem jest pokazanie różnic w wyobrażeniach o „wzorcowym" Polaku (sobie) i „wzorcowym" Ukraińcu.

Materiał badawczy stanowią dane z przeprowadzonych wśród studentów polskich uczelni 1324 anonimowych ankiet (662 o „wzorcowym" Polaku i 662 o „wzorcowym" Ukraińcu) w latach 2018–2019. Wśród 662 respondentów znajdowło się: 140 studentów Wydziału Filologicznego (kierunek filologia polska) Uniwersytetu Wrocławskiego; 128 studentów Wydziału Filologicznego (kierunek filologia polska) oraz studiów podyplomowych Uniwersytetu Śląskiego; 197 studentów Wydziału Filologicznego (kierunki: logopedia, filologia polska) Uniwersytetu Łódzkiego; 197 studentów Wydziału Filologicznego (kierunki: lingwistyka stosowana, filologia germańska, dziennikarstwo) Uniwersytetu

[1] W polskim językoznawstwie badania nad polskim kanonem aksjologicznym, w tym także w aspekcie porównawczym, są rozwijane w gronie lubelskich etnolingwistów pod kierunkiem profesora Jerzego Bartmińskiego (Bartmiński 2006a, 2014; Bartmiński i Mazurkiewicz-Brzozowska 1993).

[2] Modyfikatora „wzorcowy" używamy w znaczeniu 'mogący służyć jako wzorzec, jako model czegoś' (SJP 2011: 1234).

Pobrane z czasopisma Annales N - Educatio Nova **http://educatio.annales.umcs.pl**
Data: 28/11/2026 07:53:59

Rzeszowskiego. Ze względu na ustalony zakres poruszonego tematu w niniejszym artykule analizie poddano odpowiedzi na jedno pytanie z dwóch rodzajów ankiet.

Zadane studentom pytania[3] miały na celu ujawnić, jaki według polskiej młodzieży ma być obraz „wzorcowego" Polaka i „wzorcowego" Ukraińca oraz jakie wartości na danym etapie rozwoju społeczeństwa są ważne dla polskiej wspólnoty młodzieżowej. Warto zaznaczyć, że na pytanie o „wzorcowego" Polaka odpowiedziało 599 (90,5%) studentów, a nie odpowiedziało 63 (9,5%). Natomiast na pytanie o „wzorcowego" Ukraińca odpowiedziało 534 (80,6%) studentów, a nie odpowiedziało 128 (19,3%). Analizie poddano 2623 jednostki badawcze (wyrazy, połączenia wyrazowe, wypowiedzenia lub ich części) zaproponowane przez studentów do określenia „wzorcowego" Polaka (1590) i „wzorcowego" Ukraińca (1033). Pochodzące z zebranych ankiet jednostki językowe, należąc do różnych grup semantycznych, ujawniają, w przypadku których aspektów polska młodzież chce widzieć siebie (Polaków) i obcych/innych (Ukraińców). W niniejszym artykule do analizy i opisu zebranych danych ankietowych używam terminu *aspekt* w znaczeniu 'domeny wyodrębnionej z określonego punktu widzenia' (Niebrzegowska-Bartmińska 2014: 77), w przeciwieństwie do alternatywnego w językoznawstwie kognitywnym terminu *faseta*, oznaczającego z góry ustaloną 'grupę klas odpowiadających jakiejś wspólnej charakterystyce' (tamże). Wybór terminu uzasadniam tym, że poszczególne aspekty wyróżniane są na podstawie bazy materiałowej, czyli to zebrane, połączone w zespoły jednostki językowe tworzą aspekty, w świetle których podmiot postrzega interpretowany przedmiot, podczas gdy zestaw faset jest stały i dąży do podporządkowania sobie zgromadzonego materiału. Podejście „aspektowe", w odróżnieniu od podejścia „fasetowego", umożliwia więc tworzenie własnej typologii wynikającej z konkretnej bazy materiału empirycznego, co umożliwia bardziej wszechstronną analizę podejmowanych zagadnień.

Wyłonione ze studenckich ankiet auto- i heterostereotypowe cechy „wzorcowego" Polaka i „wzorcowego" Ukraińca zostały podzielone na kilka aspektów: komunikacyjno-psychiczny, kulturowy, polityczny, bytowy i fizyczny. Na podstawie chrakterystyk „wzorcowego" Ukraińca został wyodrębniony również aspekt lokatywny. W niniejszym opracowaniu przedstawiono analizę stereotypowych cech „wzorcowego" Polaka i „wzorcowego" Ukraińca, wyróżniając – w razie

[3] Były to dwa pytania: 1) Proszę podać cechy, które Pani/Pana zdaniem najlepiej charakteryzują wzorcowego Polaka (takiego, jaki on/ona powinien być); 2) Proszę podać cechy, które Pani/Pana zdaniem najlepiej charakteryzują wzorcowego Ukraińca (takiego, jaki on/ona powinien być).

Pobrane z czasopisma Annales N - Educatio Nova **http://educatio.annales.umcs.pl**
Data: 28/11/2026 07:53:59

potrzeby – w ramach poszczególnych aspektów bardziej konkretne pola znaczeniowe (semantyczne), a także (ewentualnie) elementy jądrowo-peryferyjne tych pól.

ASPEKT KOMUNIKACYJNO-PSYCHICZNY

Zakwalifikowane do aspektu komunikacyjno-psychicznego cechy (819 jednostek badawczych, 51,5%) „wzorcowego" Polaka bezpośrednio odzwierciedlają wartości ważne dla współczesnej polskiej młodzieży. Analizie poddano przede wszystkim przymiotniki (czasami też połączenia wyrazów) tworzące wyidealizowany model Polaka w świetle aspektu komunikacyjno-psychicznego, które pojawiły się w odpowiedziach ankietowych więcej niż dwa razy. Jednostki językowe z tego aspektu nie organizują pól semantycznych, ponieważ już samo wyodrębnienie aspektu komunikacyjno-psychicznego zakłada połączenie cech charakteryzujących Polaka/Ukraińca ze względu na zdolności komunikacyjne i właściwości psychiczne, które trudno od siebie odseparować. W ujęciu autostereotypowym „wzorcowy" Polak powinien być przede wszystkim (podaję tu liczbę cech zebranych z ankiet przeprowadzonych we wszystkich uniwersytetach łącznie, w kolejności – głównie – od cech najbardziej do coraz mniej frekwencyjnych): *tolerancyjny* (101)[4], *bardziej pomocny* (94), *uczciwy* (87), *otwarty* (40), *szczery* (33), *odważny* (31), *empatyczny* (21), *życzliwy* (24), *dobry* (23), *uśmiechnięty* (17), *uczynny* (13), *miły* (40), *honorowy* (26), *zaradny* (21), *wyrozumiały* (12), *prawdomówny* (8), *wrażliwy* (8). Studenci wrocławscy, rzeszowscy i katowiccy następująco scharakteryzowali „wzorcowego" Polaka[5]: *ambitny* (17) (W, K, Rz), *serdeczny* (12) (W, K, Rz), *pewny siebie* (4) (W, K, Rz), *opiekuńczy* (3), (W, K, Rz). Studenci wrocławscy, rzeszowscy i łódzcy zasugerowali, że „wzorcowy" Polak powinien być: *lojalny* (11) (W, Rz, Ł), *optymistyczny* (6) (W, Rz, Ł), *waleczny* (9) (W, Rz, Ł), *wierny* (7) (W, Rz, Ł), *zdeterminowany* (5) (W, Rz, Ł), *nienarzekający* (4) (W, Rz, Ł), *zabawny* (3) (W, Rz, Ł).

Na obraz „wzorcowego" Polaka składają się również następujące jednostki leksykalne, które pojawiły się w odpowiedziach studentów wrocławskich, katowickich, łódzkich i rzeszowskich: *sympatyczny* (6) (W, K, Ł), *przyjacielski* (7)

[4] W nawiasach podano liczbę wskazanych przez respondentów cech „wzorcowego" Polaka i „wzorcowego" Ukraińca.

[5] W nawiasach zaatosowano skrótowe nazwy uniwersytetów, których znaczenie jest następujące: W – Uniwersytet Wrocławski; K – Uniwersytet Śląski; Ł – Uniwersytet Łódzki; Rz – Rzeszowski.

Pobrane z czasopisma Annales N - Educatio Nova **http://educatio.annales.umcs.pl**
Data: 28/11/2026 07:53:59

(W, K, Ł), *odpowiedzialny* (5) (W, K, Ł), *stanowczy* (3) (W, K, Ł); *ciepły* (10) (K, Rz, Ł), *dumny* (7) (K, Rz, Ł), *sprawiedliwy* (5) (K, Rz, Ł), *skromny* (5) (K, Rz, Ł).

Kolejne egzemplifikacje składające się na językowy obraz „wzorcowego" Polaka pojawiły się w ankietach z dwóch środowisk studentów – wrocławskiego i rzeszowskiego: *pokorny* (5) (W, Rz), *walczy o swoje* (2) (W, Rz), *zadowolony* (2) (W, Rz), *oddany* (2) (W, Rz), *niezależny* (2) (W, Rz). Zdaniem studentów wrocławskich i łódzkich „wzorcowy" Polak powinien być: *sumienny* (9) (W, Ł), *dowcipny* (2) (W, Ł), *postępowy* (3), (W, Ł). Według studentów rzeszowskich i łódzkich „wzorcowego" Polaka powinno cechować na przykład: *pomaganie innym* (7) (Rz, Ł), *Polak ma być przyjazny* (6) (Rz, Ł), *punktualny* (4) (Rz, Ł), *z dobrym poczuciem humoru* (4) (Rz, Ł), *kreatywny* (5) (Rz, Ł), *towarzyski* (2) (Rz, Ł), *komunikatywny* (2) (Rz, Ł), *hojny* (2) (Rz, Ł), *rozmowny* (3) (Rz, Ł), *obowiązkowy* (4) (Rz, Ł), *dobroduszny* (5) (Rz, Ł). Wśród studentów katowickich i rzeszowskich „wzorcowy" Polak jest postrzegany jako: *radosny* (4) (K, Rz), *bezinteresowny* (4) (K, Rz), *niewulgarny* (2) (K, Rz), *kontaktowy* (2) (K, Rz), *wesoły* (2) (K, Rz), *pozytywnie nastawiony do życia* (2) (K, Rz), *ma dobre nastawienie do ludzi* (4) (K, Rz) itd.

Na podstawie zaproponowanych przez wszystkich ankietowanych studentów autostereotypowych cech „wzorcowego" Polaka należy stwierdzić, że młodzi Polacy doceniają: tolerancję, pomoc, uczciwość, szczerość, życzliwość, empatię, honor, uczynność, zaradność itd.

Werbalizowane przez ankietowanych cechy „wzorcowego" Ukraińca również sytuują się w ramach aspektu komunikacyjno-psychicznego. W przypadku „wzorcowego" Ukraińca charakterystyka ze względu na właściwości psychiczne i komunikacyjne w porównaniu do „wzorcowego" Polaka jest mniejsza w liczbach całkowitych (516), ale w ujęciu procentowym (50%) jest prawie taka sama jak charakterystyka Polaka (51,5%). Wyrażone przez respondentów ze wszystkich regionów cechy sprowadzają się do następujących: *uczciwy* (66), *miły* (58), *szczery* (40), *pomocny* (35), *tolerancyjny* (27), *dobry* (22), *empatyczny* (11), *otwarty* (18), *życzliwy* (14), *odpowiedzialny* (14), *zaradny* (12), *przyjacielski* (11), *wesoły* (10), *skromny* (9), *sprawiedliwy* (5), *sympatyczny* (9), *lojalny* (9), *przyjazny* (12), *wyrozumiały* (5), *waleczny* (5), *wdzięczny* (5), *serdeczny* (8), *rzetelny* (4), *szanujący innych ludzi* (4) (dotyczy to wszystkich, nie jest typowe tylko dla Ukraińców) (W), *ambitny* (7), *uśmiechnięty* (11). Wśród odpowiedzi studentów łódzkich, katowickich i rzeszowskich znalazły się takie charakterystyki wzorcowego Ukraińca, jak: *spokojny* (7) (Ł, K, Rz), *uczynny* (12) (Ł, K, Rz), *sumienny* (9) (Ł, K, Rz), *prawdomówny* (6) (Ł, K, Rz). Natomiast studenci wrocławscy, rzeszowscy i łódzcy podali cechy: *towarzyski* (5) (W, Rz, Ł), *otwarty na nowe znajomości* (5) (W, Rz, Ł), *otwarty na innych ludzi* (6) (W, Rz, Ł), *posiada chęć do asymilacji* (3) (W, Rz, Ł).

Pobrane z czasopisma Annales N - Educatio Nova **http://educatio.annales.umcs.pl**
Data: 28/11/2026 07:53:59

Na podstawie wypowiedzi respondentów z Rzeszowa i Katowic wyodrębniono następujące egzemplifikacje: *honorowy* (4) (Rz, K), *bezinteresowny* (4) (Rz, K), *znający swoją wartość* (3) (Rz, K), *niezależny* (2) (Rz, K), *radosny* (2) (Rz, K), *dobry człowiek* (2) (Rz, K). Studenci rzeszowscy i łódzcy przytoczyli następujące charakterystyki wzorcowego Ukraińca: *punktualny* (3) (Rz, Ł), *zabawny* (2) (Rz, Ł), *ma poczucie humoru* (2) (Rz, Ł), *pewny siebie* (2) (Rz, Ł), *łatwo nawiązuje współpracę* (2) (Rz, Ł). Wśród studentów rzeszowskich i wrocławskich wzorcowy Ukrainiec jest postrzegany jako *dobrze nastawiony do innych ludzi* (2) (Rz, W), *obiektywnie patrzący na świat* (2) (Rz, W). Jak widać z przytoczonych do tej pory ilustracji materiałowych, w stereotypowych wyobrażeniach „wzorcowego" Ukraińca raczej nie ma różnic uzależnionych od czynnika geograficznego, ponieważ jednakowe jednostki leksykalne pojawiają się zarówno w odpowiedziach studentów z Rzeszowa i Łodzi, jak i z Rzeszowa i Wrocławia.

Na podstawie odpowiedzi studentów wszystkich uczelni można stwierdzić, że „wzorcowy" Ukrainiec jest charakteryzowany przede wszystkim poprzez takie cechy, jak: uczciwość, miłość, szczerość, pomoc, tolerancja, dobroć, empatia, otwartość, życzliwość, odpowiedzialność, przyjaźń itd.

ASPEKT KULTUROWY

W aspekcie kulturowym mieszczą się cechy „wzorcowego" Polaka określające kulturę osobistą, przekonania religijne, inteligencję, znajomość, kultywowanie polskich tradycji i kultury oraz szacunek do nich itd. Ze względu na zróżnicowane „wypełnienie" tego aspektu, wyróżniam w jego ramach kilka pól znaczeniowych. Na przykład do pola semantycznego „kultura osobista" zaliczam takie – ujęte w jednostkach językowych – cechy „wzorcowego" Polaka, jak: *uprzejmy* (41), *kulturalny* (33), *posiadający wysoką kulturę osobistą* (5), *dbający o kulturę osobistą* (2) (Ł), *zna podstawowe zasady dobrego wychowania* (4) (W, K, Ł), *zachowuje się kulturalnie do innych ludzi/obcokrajowców* (Rz), *grzeczny* (K). Kolejne cechy „wzorcowego" Polaka należą do pola „przekonania religijne". Jądrem pola jest leksem *religijny* (18), powtarzający się w ankietach z Katowic, Wrocławia, Łodzi i Rzeszowa. Centrum pola „przekonania religijne" współtworzą także elementy pokazujące, że w oczach studentów „wzorcowy" Polak musi być *wierzącym* (11), *katolikiem* (9) (W, K, Ł) oraz *chrześcijaninem* (3) (W, Rz, K). Katowiccy studenci uważają, że „wzorcowy" Polak powinien *szanować kościół* i *bronić ideałów chrześcijańskich* (K). Zdaniem studentów z Rzeszowa Polak *wierzy w Boga* (4) (Rz). Według łódzkich studentów „wzorcowy" Polak jest *pobożny* (Ł) oraz *szanuje historię i religię* (Ł). Peryferię pola semantycznego „przekonania religijne" zajmują cechy „wzorcowego" Polaka: *nieprzekonujący na siłę innych do swojej wiary* (Rz), *niekoniecznie jest katolikiem* (K).

Pobrane z czasopisma Annales N - Educatio Nova **http://educatio.annales.umcs.pl**
Data: 28/11/2026 07:53:59

Aspekt kulturowy reprezentują też jednostki językowe, które pokazują, że młodzież przywiązuje wagę do inteligencji, wykształcenia oraz chęci do rozwoju osobistego. Potwierdzeniem tego jest zasób słów współtworzący w tym aspekcie pole semantyczne „inteligencja". W jądrze omawianego pola znajduje się wskazana przez studentów wszystkich uczelni cecha „wzorcowego" Polaka: *wykształcony* (39). Zaznaczając tę cechę, jeden z respondentów dodał: *żeby nie było takich sytuacji, jak owa pamiętna z udziałem Lecha Wałęsy*. Centrum pola współtworzą często wymieniane jednostki leksykalne: *mądry* (9), *inteligentny* (10), *oczytany* (5) (W, Rz, Ł). W centrum pola „inteligencja" znajdują się również jednostkowe odpowiedzi studentów z poszczególnych uniwersytetów, na przykład: *zamiłowanie do nauki*, *wysokie wykształcenie* (W), *wyedukowany*, *wzorcowe wypowiadanie się (mam na myśli język pozbawiony wulgaryzmów)* (Rz), *znający podstawowe zasady ortografii*, *posiadający wiedzę* (Rz), *dbający o wykształcenie* (Ł), *poprawnie pisać* (Ł). Bardziej peryferyjny w tym polu element tworzy cecha: *chcący się rozwijać*.

W ramach aspektu kulturowego znajdują się także cechy dotyczące znajomości języków, postawy językowej „wzorcowego" Polaka (pole „znajomość języków"). Wśród odpowiedzi osób ankietowanych z Uniwersytetu Wrocławskiego i Uniwersytetu Rzeszowskiego trzy razy pojawiła się cecha „wzorcowego" Polaka: *znający języki obce* (3) (W, Rz). Inne odpowiedzi dotyczą znajomości języka ojczystego i poprawnego posługiwania się nim, na przykład według studentów Uniwersytetu Wrocławskiego „wzorcowy" Polak powinien *dobrze i poprawnie posługiwać się językiem polskim* (2) (W, Rz) oraz *pięknie władać językiem ojczystym* (W). Wśród odpowiedzi studentów dwóch uczelni – Uniwersytetu Rzeszowskiego i Uniwersytetu Łódzkiego – znajdują się wskazania na to, że w oczach polskiej młodzieży „wzorcowy" Polak jest *bardziej dbający o język polski* (Rz), *baczący na poprawność i bogactwo języka polskiego, też potrzebujący w nim piękna* (Ł).

W obrębie tego aspektu umieszcza się często wymieniane cechy „wzorcowego" Polaka dotyczące szacunku do polskiej kultury, kultywowania polskich tradycji, kultury itd. Na przykład w świadomości językowej młodych Polaków „wzorcowy" Polak musi odpowiadać następującym wymaganiom: *szanować tradycje, przywiązywać wagę do tradycji i kultury polskiej, lecz również dostosowywać się do obecnych realiów* (W), *kultywować rodzimą tradycję* (W), *posiadać szacunek do własnej kultury, języka, dziedzictwa narodowego i chęć dbania, a zarazem szacunek do kultury obcych* (W), *być wiernym tradycjom, mocno związanym z kulturą, związanym z tradycją* (2) (Rz), *dbać o tradycję* (2) (Rz), *powinien bronić tradycji i kultury narodowej, pamiętać o dziedzictwie przodków, dbać o dziedzictwo w postaci tradycji i historii* (K), *znać kulturę polską, zwyczaje,*

Pobrane z czasopisma Annales N - Educatio Nova **http://educatio.annales.umcs.pl**
Data: 28/11/2026 07:53:59

tradycje, cenić swoją kulturę, musi znać tradycje i kultywować je w indywidualny sposób (Ł), *podtrzymywać tradycje, doceniać tradycję, ale nie być w nią zapatrzonym* (Ł), *być otwartym na wielokulturowość* (Ł). Ogólnie rzecz ujmując, w ramach aspektu kulturowego pojawiło się 225 (14,2%) jednostek językowych do określenia „wzorcowego" Polaka.

Obraz „wzorcowego" Ukraińca w opinii polskich studentów również kształtuje się na podstawie 168 (16,3%) jednostek leksykalnych z aspektu kulturowego, odzwierciedlających kulturę osobistą, szeroko rozumianą inteligencję, przekonania religijne, znajomość języka ojczystego i obcego, w tym języka kraju, w którym mieszka lub chce mieszkać, oraz szacunek do kultury swojej i obcej.

W jądrze pola semantycznego „kultura osobista" usytowano jednostki językowe nazywające zaproponowane w środowiskach czterech uczelni cechy „wzorcowego" Ukraińca: *uprzejmy* (53), *kulturalny* (28). Centrum wspomnianego pola współtworzą jednostki na określenie cech pojawiających się w odpowiedziach różnych grup respondentów, na przykład „wzorcowy" Ukrainiec: *wychowany* (5) (wszystkie uczelnie), *grzeczny* (4) (W, Ł), *posiadający wysoką kulturę osobistą* (3) (Ł, K), *dbający o kulturę własną* (Rz), *zachowujący się w porządku* (Rz), *umiejący się zachować* (Rz), *wzorowo zachowujący się* (K). Na peryferiach należy umieścić odpowiedź odzwierciedlającą perspektywę podmiotu interpretującego, a więc autostereotyp Polaka, na przykład: *zachowuje się kulturalnie, nie obrażając Polaków* (Rz).

Duża liczba przywoływanych cech dotyczy, tak jak w przypadku „wzorcowego" Polaka, szeroko rozumianej inteligencji „wzorcowego" Ukraińca. Jednostki językowe tworzące strukturę pola „inteligencja" odzwierciedlają obraz „wzorcowego" Ukraińca jako wykształconego, mądrego, oczytanego, chcącego się rozwijać zawodowo itd. Jądrem pola jest wyodrębniona przez wszystkie badane grupy cecha: *wykształcony* (8). Jego centrum współtworzą jednostki: *inteligentny* (5) (wszystkie uczelnie), *mądry* (4) (W, Rz, Ł), *ma dobre wykształcenie* (K), *rozumny* (Ł), *oczytany* (Ł), *chcący się uczyć, spełniać się zawodowo* (Ł), *polepsza swoje znajomości* (Rz). W strefie peryferyjnej znalazło się jeszcze kilka określeń „wzorcowego" Ukraińca: *chcący się rozwijać* (Rz), *elokwentny* (2) (W, Rz).

„Wzorcowemu" Ukraińcowi studenci przypisali ilościowo mniej reprezentowane, w porównianiu do Polaka, cechy dotyczące przekonań religijnych. Pojawiły się te cechy tylko w odpowiedziach studentów Uniwersytetu Wrocławskiego i Uniwersytetu Rzeszowskiego, na przykład „wzorcowy" Ukrainiec jest: *wierzący* (2) (W), *religijny* (3) (W, Rz), *bogobojny* (Rz), *prawosławny* (W).

Kolejne objęte analizą dane utworzyły w ramach aspektu kulturowego pole „znajomość języków". Dla polskiej młodzieży ważne jest, żeby „wzorcowy" Ukrainiec nie tylko znał język ukraiński, lecz także nauczył się języka polskiego,

Pobrane z czasopisma Annales N - Educatio Nova **http://educatio.annales.umcs.pl**
Data: 28/11/2026 07:53:59

jeśli chce mieszkać w Polsce. Jądro pola „znajomość języków" stanowi określenie: *mówiący po polsku w Polsce* (2) (Rz). W centrum są też następujące cechy „wzorcowego" Ukraińca: *chce nauczyć się polskiego, jeśli chce mieszkać w Polsce* (2) (W), *Ukrainiec pracujący w Polsce powinien znać podstawy języka polskiego* (W), *uczy się szybko języka polskiego* (2) (Rz), *skory do nauki języka (przyjeżdżając do Polski, często mówią, że nie rozumieją, co się do nich mówi)* (Ł), *powinien znać język tego kraju, w którym przebywa przynajmniej na takim poziomie, aby móc dogadać się z pracodawcą itd.* (Ł), *powinien znać język polski w sposób komunikatywny* (W), *zna polski i angielski* (Rz), *powinien znać język kraju, do którego się udaje albo angielski* (Rz). W odpowiedziach studentów pojawiły się jednostki językowe dotyczące znajomości języka ojczystego i/czy języków obcych, innych niż polski. Ze względu na ich pojedyncze wskazania umieszczono je na peryferiach pola. Są to: *zna języki obce* (Rz), *mówi co więcej niż w jednym języku* (K), *pięknie posługuje się językiem ojczystym* (W), *dość melodyjnie mówi* (W), *nie wstydzi się używać swojego języka* (Ł). Odpowiedź jednego respondenta z Uniwersytetu Śląskiego realizuje opozycję „swój – obcy (inny)", gdzie „wzorcowy" Ukrainiec jest *podobny do Polaka, ale ma inny język, akcent* (K). W tym miejscu warto podkreślić, że na podstawie licznie przytaczanych wypowiedzi o tym, że jeśli Ukrainiec chce pracować w Polsce, to musi nauczyć się języka polskiego, można wyciągnąć też pewne wnioski o autostereotypie samego Polaka: „szanującego język polski", „wymagającego od innych osób poprawnego posługiwania się językiem polskim, czyli postawy językowej".

W przypadku heterostereotypu „wzorcowego" Ukraińca wyraźnie zarysowała się różnica między szacunkiem do kultury ukraińskiej i polskiej. Polska młodzież, określając „wzorcowego" Ukraińca, ujawniła między innymi autostereotyp Polaka – zamiłowanego w polskiej kulturze, szanującego polskie tradycje, zwyczaje. W jądrze pola semantycznego „postawa wobec kultury (obcej)" wystąpiło określenie: *szanujący kulturę innych obywateli, pochodzących z innego kraju* (3) (Rz, Ł). Centralną pozycję w omawianym polu otrzymały następujące – według studentów Uniwersytetu Łódzkiego, Uniwersytetu Wrocławskiego i Uniwersytetu Śląskiego – cechy „wzorcowego" Ukraińca: *dobrze stara się wpasować do kultury, w której żyje* (Ł), *respektuje polskie zwyczaje i święta* (Ł), *szanujący kulturę i tradycję obcego kraju, otwarty na kulturę polską* (Ł), *znający dobrze kulturę rosyjską* (Ł), *bardziej otwarty na kulturę kraju, w którym mieszka* (K). Jedną charakterystykę składającą się na heterostereotypowy obraz „wzorcowego" Ukraińca usytuowano na peryferiach pola, ponieważ zawiera ona wskazanie zarówno na posiadanie szacunku do kultury polskiej, jak i na pielęgnowanie kultury rodzimej, na przykład „wzorcowy" Ukrainiec *ma poszanowanie polskiej kultury, ale przy zachowaniu wartości przywiezionych z Ukrainy* (Ł).

Pobrane z czasopisma Annales N - Educatio Nova **http://educatio.annales.umcs.pl**
Data: 28/11/2026 07:53:59

Liczna grupa przywoływanych przez studentów Uniwersytetu Łódzkiego, Uniwersytetu Wrocławskiego i Uniwersytetu Śląskiego charakterystyk „wzorcowego" Ukraińca dotyczy „postawy wobec kultury rodzimej". Cecha *dbający o kulturę swojego kraju* (2) (Ł) stanowi jądro pola semantycznego „postawa wobec kultury rodzimej". W kręgu ważnych dla polskiej młodzieży określeń wartości współtworzących centrum tego pola są: *kochający swoją kulturę i tradycję* (*i kultywujący ją*) (Ł), *znający kulturę swojego kraju, dumny ze swojej kultury i tradycji* (Ł), *szanujący zwyczaje swojego kraju* (K), *szanujący kulturę, tradycję, twierdzący, że mają lepsze tradycje* (W), *wierny swoim tradycjom, kulturze swojego kraju* (W). Na peryferiach ulokowano oddalone od podstawowego znaczenia leksemu jądrowego: *dbający o kulturę swojego kraju* (2) (Ł), *tradycjonalista* (K), *z dużą dozą kultury* (W).

Jak widać, w wymienionych do tej pory cechach „wzorcowego" Ukraińca (na przykładzie dwóch jednakowych pod względem liczby ankiet grup: łódzkiej i rzeszowskiej) w ramach pól „kultura osobista", „inteligencja", „przekonania religijne" i „znajomość języków" oprócz odpowiedzi studentów łódzkich pojawiły się też odpowiedzi studentów rzeszowskich. W zakresie pól „postawa wobec kultury własnej" oraz „postawa wobec kultury obcej" nie pojawiły się odpowiedzi studentów rzeszowskich. Można w związku z tym założyć, że częstsze i bliższe kontakty studentów z Ukraińcami wpływają na ustabilizowanie w ich świadomości cech związanych z wykształceniem, kulturą osobistą, przekonaniami religijnymi. Natomiast patrzenie z daleka warunkuje pośredni kontakt i uwypuklenie innych skojarzeń z Ukraińcami, na przykład z ukraińską kulturą, tradycjami, zwyczajami itd.

ASPEKT POLITYCZNY

Studenci ze wszystkich analizowanych uczelni postrzegają „wzorcowego" Polaka również w świetle aspektu politycznego. Do tego aspektu zaliczono 333 (20,9%) jednostki językowe oznaczające patriotyzm, postawę obywatelską „wzorcowego" Polaka i znajomość polskiej historii. Objęte analizą jednostki utworzyły pole semantyczne „patriotyzm", w którego jądrze mieści się zaproponowana przez studentów wszystkich uczelni cecha: *patriota* (156). Studenci Uniwersytetu Wrocławskiego wskazali, że „wzorcowy" Polak powinien: *dbać o własny kraj* (3) *i innych ludzi*, *dbać o miano*, *dbać o swój naród i jego mieszkańców na pierwszym miejscu*, *dbać o ojczyznę*, *dbać o dobro państwa*, *dbać o dobro narodowe*. W centrum pola „patriotyzm" znalazły się ważne dla współczesnej polskiej młodzieży wartości przypisane „wzorcowemu" Polakowi: *oddany ojczyźnie* (4) (Ł, K), *oddany Polsce, oddany swojemu krajow*i (Ł), *posiada miłość do ojczyzny* (4) (Ł, W,

Pobrane z czasopisma Annales N - Educatio Nova **http://educatio.annales.umcs.pl**
Data: 28/11/2026 07:53:59

Rz), *kochający swoją ojczyznę* (6) (wszystkie uczelnie), *kocha swój kraj, zadowolony ze swojego kraju* (W), *szanuje swój kraj* (Rz), *szanuje ojczyznę* (Rz). Oprócz miłości do ojczyzny dla polskiej młodzieży – jak widać z odpowiedzi – ważna jest chęć do walki o swój kraj, obrona swojego kraju, na przykład „wzorcowy" Polak musi: *walczyć o swój kraj* (2) (W, Rz), *posiadać gotowość poświęcenia życia dla ojczyzny* (2) (W, Rz), *być gotowy umrzeć za swoją ojczyznę* (W), *być skłonny do walki o ojczyznę* (K), *być gotowy stanąć w obronę za Polskę, bronić swojego narodu i historii* (2) (K), *być skłonny do poświęceń dla narodu* (K), *bronić swojej ojczyzny jak oka* (K).

Aspekt polityczny obejmuje również informacje o pożądanej postawie politycznej „wzorcowego" Polaka. Studenci przytoczyli na przykład cechy związane z zaangażowaniem i uczestnictwem w życiu kraju/państwa. Jednostki o takim znaczeniu współtworzą pole semantyczne „postawa obywatelska". Jądro pola przedstawia związek wyrazowy: *porządny obywatel* (Rz). W centrum pola ulokowano następujące jednostki językowe: *ofiarna służba ojczyźnie, w tym służba wojskowa, konserwatyzm* (W), *powinien interesować się losami kraju i dobrem wspólnym* (Rz), *powinien posiadać chęć poprawy sytuacji w Polsce* (Rz), *powinien działać na dobro Polsce* (W), *być zaangażowanym w sprawy społeczne, nie chce emigrować, a jeśli coś mu się nie podoba, to próbuje to zmieniać, walczyć o to* (K), *interesować się oraz starać się polepszać sytuację w Polsce* (Ł), *powinien interesować się sprawami kraju* (Ł), *powinien uczestniczyć w życiu swojego kraju* (2) (Ł), *angażujący się w sprawy narodowe* (Ł), *szanujący obywateli* (Ł), *świętuje ważne wydarzenia* (Rz), *pamięta o wydarzeniach narodowych* (Ł). Na peryferiach pola semantycznego usytuowano cechy wskazujące na konieczność przestrzegania przez „wzorcowych" Polaków przepisów i norm prawa. Polscy studenci wskazali następujące cechy: *zwracający uwagę na przepisy panujące w Polsce* (Rz), *respektujący prawa i przekonania* (W), *niełamiący prawa* (W). Pojawiające się pojedyncze określenia informują o tym, że „wzorcowy" Polak *godnie reprezentuje Polskę poza granicami kraju* (W) oraz *dobrze reprezentuje swój kraj, dba o dobre imię ojczyzny* (Rz).

W tym aspekcie są także cechy charakteryzujące „wzorcowego" Polaka ze względu na poglądy polityczne i uczęszczanie na wybory. Opinie te pokazują, że dla młodych użytkowników polszczyzny „wzorcowy" Polak to zarówno *niegłosujący na Prawo i Sprawiedliwość* (2) (Ł), jak i *wyborca PIS-ów* (W). Powyższe odpowiedzi świadczą o niejednolitości poglądów politycznych wśród młodego pokolenia Polaków. Wyodrębnione cechy pozwalają też stwierdzić, że „wzorcowy" Polak: *wybiera mądrze na wyborach i na nie chodzi* (W), *ma poglądy prawicowe* (W), *chodzi na wybory* (2) (W, K), *powinien uczęszczać na wybory* (Ł), *niegłosujący ślepo* (Ł), *uczestniczy w życiu politycznym* (Ł).

Pobrane z czasopisma Annales N - Educatio Nova **http://educatio.annales.umcs.pl**
Data: 28/11/2026 07:53:59

Studenci wspomnieli o „poczuciu tożsamości" „wzorcowego" Polaka. Jądrem pola semantycznego „poczucie tożsamości" jest jednostka językowa: *utożsamia się z Polską* (Rz). Centrum pola zawiera następujące części wypowiedzeń o „wzorcowym" Polaku: *nie zapomina o swoim pochodzeniu poza granicami kraju, nie nazywa się Niemcem czy kimś obcego pochodzenia, kiedy spędził tylko kilka lat za granicą* (Rz), *dba o tożsamość, także genezę swojej tożsamości, społeczeństwa* (2) (Ł), *ma szacunek do swojej narodowości i innych narodowości* (2) (Ł), *szanujący naród* (3) (Ł), *przywiązany do kraju* (K), *utożsamia się ze wzorcami (flaga, hymn)* (W). Do strefy peryferyjnej zaliczono połączenie wyrazowe używane do określenia tożsamości „wzorcowego" Polaka: *wychodzący poza narodowość* (W).

Cechy (107 jednostek, 10,4%) z aspektu politycznego wskazują na heterostereotyp Ukraińca-patrioty, postawę Ukraińca wobec historii, poczucie dumy ze swojego pochodzenia oraz tożsamość narodową. Studencki obraz „wzorcowego" Ukraińca-patrioty kształtuje się na podstawie cech z pola semantycznego „patriotyzm", którego jądro reprezentuje wyłoniony z odpowiedzi czterech badanych grup leksem: *patriota* (39). Na tę samą charakterystykę składają się centralne jednostki językowe z tego pola: *wykazujący patriotyzm* (Rz), *kocha swój kraj* (2) (W, Ł), *kochający ojczyznę* (3) (W, Rz, Ł), *szanujący swój kraj* (5) (wszystkie uczelnie), *walczący o swoją ojczyznę* (2) (Rz), *oddany ojczyźnie* (2) (Rz), *dbający o swój kraj* (W), *dbający o swoją ojczyznę* (Rz), *broniący dobra swojego kraju* (Ł), *szacunek do kraju* (Ł), *bronienie kraju* (Ł), *miłość do ojczyzny* (Ł), *dbający o wizerunek swojego kraju i narodu* (Ł). Jednakowe odpowiedzi dwóch respondentów z Uniwersytetu Wrocławskiego i Uniwersytetu Rzeszowskiego umieszczono na peryferiach pola: *szanujący Polskę* (2) (W, Rz). Warto dodać, że właśnie ta cecha odzwierciedla polonocentryczną perspektywę wyobrażeń, a więc autostereotyp respondentów.

Ze względu na nieostrość granic pól semantycznych wymienione do tej pory jednostki językowe wskazujące na „patriotyzm" „wzorcowego" Ukraińca mogą wchodzić w różne konfiguracje semantyczne i należeć między innymi do pola „postawa obywatelska".

Wzorcowy Ukrainiec zdaniem polskich studentów powinien deklarować „postawę obywatelską", przestrzegając przy tym praw i obowiązków obywatelskich. Cecha *wykazujący dobrą postawę obywatelską* (Rz) stanowi jądro pola semantycznego „postawa obywatelska". Do centrum analizowanego pola należą następujące jednostki: *zaangażowany w życie społeczne* (Ł), *wzorcowy obywatel Ukrainy* (Ł), *aktywny w życiu kraju* (Rz), *dobry obywatel* (Ł), *przestrzegający prawa* (W), *biorący udział w akcjach obrony swojego kraju, przy jednoczesnym stosunku do kraju, w którym pracuje* (W). Studenci Uniwersytetu Łódzkiego

Pobrane z czasopisma Annales N - Educatio Nova **http://educatio.annales.umcs.pl**
Data: 28/11/2026 07:53:59

przytoczyli na przykład cechy odzwierciedlające postawę obywatelską „wzorcowego" Ukraińca wobec Polski, zgodnie z którymi „wzorcowy" Ukrainiec: *zgodny z zasadami panującymi w RP* (Ł), *stosujący się do polskiego prawa (nie jeździ po alkoholu, jak to się zdarza ostatnio, było głośno o wypadku samochodowym, spowodowanym przez pijanego Ukraińca za kierownicą)* (Ł). Te cechy znajdują się na peryferiach pola semantycznego „postawa obywatelska".

Kolejne cechy „wzorcowego" Ukraińca z aspektu politycznego dotyczą poczucia dumy z kraju czy z pochodzenia. Respondenci uznali, że „wzorcowy" Ukrainiec jest: *dumny ze swojego kraju* (2) (K), *dumny ze swojego pochodzenia* (2) (W, Rz), *dumny ze swojej narodowości* (Rz), *dumny ze swojego narodu* (Ł), *dumny z urodzenia* (K).

Na podstawie przypisywanych „wzorcowemu" Ukraińcowi cech powstało pole znaczeniowe „postawa wobec historii". Jednostki językowe z tego pola wskazują na znajomość przez Ukraińców historii polskiej i historii swojego kraju (ukraińskiej). W jądrze pola sytuuje się jednostka określająca „wzorcowego" Ukraińca: *znający historię* (3) (Rz). Centralną pozycję w polu zajmują następujące jednostki językowe: *znający ukraińską historię i jest z niej dumny* (W), *pamiętający historię swojego narodu, jeśli przyjeżdża do Polski* (Rz), *rozumiejący wspólną historię Polski i Ukrainy* (K), *znający historię swojego kraju i jego błędów* (Rz), *niezależnie od narodowości posiadający pełną, a nie tendencyjną wiedzę na temat historii swojego narodu* (W), *dumny z dziejów Ukrainy* (Ł). Peryferia pola są reprezentowane przez wypowiedzenia i ich części zawierające element wartościujący, na przykład „wzorcowy" Ukrainiec to: *odkłamujący historię Wołynia* (K), *posiadający niechęć do Rosjan po krymskich wydarzeniach* (W), *posiadający lekką niechęć do Polaków ze względu na historię* (W), *dba o pamięć o Banderze* (W), *nie podważa prawdy historycznej o ludobójstwie na Wołyniu* (Ł), *nie wychwala osób z UPA (ukraińskiej powstańczej armii)* (Ł), *nawet będąc za granicą, przestać rozpamiętywać kwestie historyczne* (Rz).

Do aspektu politycznego zaliczono również wypowiedzi wskazujące na poczucie tożsamości „wzorcowego" Ukraińca, współtworzące pole semantyczne „poczucie tożsamości". W jądrze pola znajduje się cecha „wzorcowego" Ukraińca: *powinien być pewny swojej tożsamości* (Rz). Centralne elementy pola to między innymi konteksty, które mówią o tym, że wzorcowy Ukrainiec powinien: *pamiętać o swoich korzeniach i się ich nie wstydzić* (W), *nigdy nie zapominać, skąd pochodzi* (Rz), *świadomy swojej narodowości* (2) (K), *posiadający swoją tożsamość narodową* (K), *utożsamia się z krajem, w którym mieszka i żyje* (Ł), *przywiązany do swojego kraju* (2) (Ł). Ujęte w jednostkach językowych trzy cechy „wzorcowego" Ukraińca mogą należeć również do innych pól semantycznych, jak na przykład „patriotyzm" czy „postawa obywatelska", dlatego umieszczono

Pobrane z czasopisma Annales N - Educatio Nova **http://educatio.annales.umcs.pl**
Data: 28/11/2026 07:53:59

je w strefie peryferyjnej: *wierny tradycji materialnej swojego narodu* (Ł), *wierny swojej ojczyźnie* (Ł), *oddany swojemu narodowi* (K). Uwzględnienie czynnika geograficznego przy analizie danych ankietowych dotyczących „wzorcowego" Ukraińca w obrębie aspektu politycznego nie wpłynęło na zróżnicowanie stereotypowych wyobrażeń, ponieważ w każdym z ukształtowanych pól semantycznych pojawiły się odpowiedzi ze wszystkich czterech grup respondentów.

ASPEKT BYTOWY

Dane ankietowe (305 jednostek językowych, 19,2%) odzwierciedlają model „wzorcowego" Polaka w świetle aspektu bytowego. Dla młodych użytkowników ważne są takie kryteria, jak: pracowitość, oddanie rodzinie, umiejętność przyjmowania gości. Zaliczone do aspektu bytowego[6] cechy mogą należeć również do innych aspektów, na przykład komunikacyjno-psychicznego czy nieuwzględnionego tutaj aspektu społecznego. Jednostki językowe z tego aspektu współtworzą pole semantyczne „praca", w którego jądrze mieści się zaproponowany przez przedstawicieli czterech uczelni leksem: *pracowity* (160). W centrum pola umieszczono jednostki określające takie autostereotypowe cechy „wzorcowego" Polaka, jak: *ciężko pracujący* (2) (W, Rz), *uczciwie pracuje* (Ł), *chętny do pracy, robotny* (K). Na peryferiach znajduje się połączenie wyrazowe: *wywiązujący się z zadań* (K).

Do aspektu bytowego zaliczono również jednostki językowe, których polska młodzież użyła do scharakteryzowania „wzorcowego" Polaka: *bogaty* (2) (W, Rz), *ma dobrą pracę* (K), *rozwija polską gospodarkę* (Ł), *przedsiębiorczy* (4) (Rz).

Polscy studenci do określenia „wzorcowego" Polaka przytoczyli również jednostki leksykalne, które umieszczono w polu semantycznym „gościnność". Wysoką frekwencję w odpowiedziach przedstawicieli z czterech uniwersytetów otrzymała cecha: *gościnny* (84). Centrum pola ukształtowały jednostki językowe składające się na obraz „wzorcowego" Polaka w świadomości studentów z Uniwersytetu Rzeszowskiego i Uniwersytetu Śląskiego: *chętnie przyjmujący gości (kiedy należy przyjąć kogoś z innego kraju)* (Rz), *w wolnym czasie przyjmuje gości do domu, częstując ich napojami z zawartością alkoholu, nie niższą niż 40%* (K), *dobrze gotujący* (K). W odpowiedziach respondentów pojawiło się jedno zróżnicowanie płci, na przykład „wzorcowa" Polka: *gospodyni domowa*

[6] Jerzy Bartmiński (2014) do aspektu bytowego zalicza również następujące cechy: „pracowitość", „lenistwo", „handel", „skłonność do alkoholu" itd. Natomiast cechę „gościnność" zalicza do aspektu społecznego.

Pobrane z czasopisma Annales N - Educatio Nova **http://educatio.annales.umcs.pl**
Data: 28/11/2026 07:53:59

wzorcowa (K). W strefie peryferyjnej znalazły się dwie jednostki charakteryzujące „wzorcowego" Polaka: *mało pije* (Rz), *dużo pije* (Rz).

Kolejny zespół cech współtworzy pole semantyczne „rodzinność". W jądrze tego pola lokuje się wskazana przez studentów z różnych miast cecha „wzorcowego" Polaka: *rodzinny* (28). Centrum analizowanego pola organizują następujące wartościowania „wzorcowego" Polaka: *troszczy się o rodzinę* (W), *oddany swojej rodzinie* (4) (Ł, K, W), *dbający o rodzinę* (3) (W, Rz), *przywiązany do rodziny i kościoła* (W), *kochający rodzinę* (Rz), *szanowanie rodziny i tradycyjnych wartości* (K), *jest częścią dużej rodziny* (K), *powinien mieć więcej czasu dla rodziny zamiast poświęcać go pracy* (K). W strefie peryferyjnej znajduje się następujące określenie „wzorcowego" Polaka: *ma dużo dzieci* (W).

Stosunkowo często (219 jednostek językowych, 21,2%) w odpowiedziach wszystkich czterech badanych grup studentów pojawiały się cechy „wzorcowego" Ukraińca w świetle aspektu bytowego. Na rekonstrukcję heterostereotypu „wzorcowego" Ukraińca składają się również jednostki stanowiące elementy składowe pola semantycznego „praca". Jądrem pola jest leksem: *pracowity* (158), który pojawił się w odpowiedziach studentów ze wszystkich objętych badaniami uniwersytetów. Strefę centralną współtworzą jednostki określające następujące cechy: *chętny do pracy* (2) (Rz, Ł), *przykładność do pracy* (Rz), *porządnie pracuje* (Rz), *smutny bez pracy* (Rz), *dobrze pracuje* (2) (Rz, Ł), *potrafi na wszystko sobie zapracować* (Rz), *sumiennie wykonujący swoje obowiązki* (K), *traktujący swoje miejsce pracy poważnie* (K), *uczciwie pracuje* (Ł). Jedna z wymienionych przez studentów Uniwersytetu Śląskiego odpowiedzi wskazuje na zróżnicowanie płci: *w przypadku kobiet sumiennie wykonują swoją pracę* (K). W strefie peryferyjnej ulokowano wypowiedź oznaczającą, że „wzorcowy" Ukrainiec to *pomagający w pracach domowych* (Rz).

Dane ankietowe z aspektu bytowego dotyczące „wzorcowego" Ukraińca nawiązują również do stereotypowej cechy, jaką jest „rodzinność". W kręgu centralnych wartości współtworzących pole semantyczne „stosunek do rodziny" znajdują się następujące cechy „wzorcowego" Ukraińca: *dbający o rodzinę* (3) (Rz, Ł), *kochający rodzinę* (2) (Rz, Ł), *przywiązany do rodziny* (W). Przywoływana w ankietach z czterech uniwersytetów egzemplifikacja *rodzinny* (12) stanowi jądro pola, a w strefie peryferyjnej sytuują się określenia „wzorcowego" Ukraińca: *nie angażuje się w spory rodzinne* (W), *powinien wpajać prawidłowe wzorce dzieciom* (Ł).

O ukraińskiej „gościnności" świadczą cechy składające się na współczesny obraz „wzorcowego" Ukraińca: *gościnny* (20) (wszystkie uczelnie), *umiejący się dobrze bawić* (Ł), *przyrządza najlepszy barszcz ukraiński* (K), *umie robić bardzo dobry barszcz* (K). W ujęciu heterostereotypowym „wzorcowy" Ukrainiec to też *niepijący alkoholu* (Rz), *nieużywający używek* (Rz), *pijący kulturalnie alkohol*

Pobrane z czasopisma Annales N - Educatio Nova **http://educatio.annales.umcs.pl**
Data: 28/11/2026 07:53:59

(Rz). Ważne jest, że powyższe wskazania na cechę *picie alkoholu* pojawiły się w odpowiedziach tylko studentów rzeszowskich, prawdopodobnie ze względu na usytuowanie geograficzne i częstsze bezpośrednie kontakty z Ukraińcami, być może głównie z młodymi kolegami czy koleżankami ze studiów. Potwierdzeniu tego służą jednostkowe stwierdzenia studentów rzeszowskich o tym, że na przykład „wzorcowy" Ukrainiec *nie kradnie* (Rz), *jest dobrym sąsiadem* (Rz).

ASPEKT LOKATYWNY

Sporadycznie (0,4%) w obrębie aspektu lokatywnego pojawiały się cechy „wzorcowego" Ukraińca z kategoryzacją geograficzną, na przykład: *mieszka na terenie Ukrainy* (Ł), *pochodzący lub związany z wsią, rodziną* (Ł), *osoba, która wyjechała z Ukrainy* (Ł), *mieszka w swoim kraju* (K). Co ciekawe, „wzorcowego" Polaka polscy studenci nie postrzegają w świetle aspektu lokatywnego.

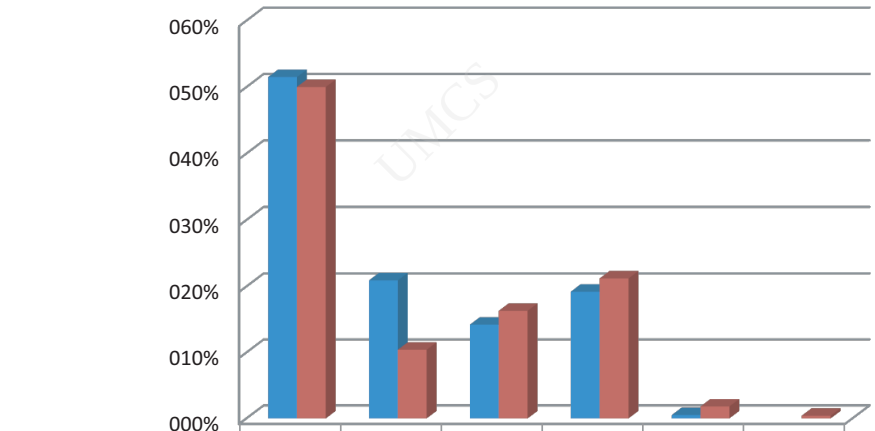
ASPEKT FIZYCZNY

Do zakresu aspektu fizycznego należy 8 (0,5%) jednostek leksykalnych oznaczających „wygląd zewnętrzny" „wzorcowego" Polaka. Warto dodać, że cechy „wzorcowego" Polaka należące do aspektu fizycznego nie odzwierciedlają jednolitego obrazu. W odpowiedziach studentów Uniwersytetu Rzeszowskiego, Uniwersytetu Śląskiego i Uniwersytetu Łódzkiego pojawiły się następujące określenia: *schludny* (2) (Rz), *czysty* (Rz), *zadbany* (2) (Rz, Ł), *dba o własny wizerunek, ale też czystość wokół* (Rz), *zdrowy* (K), *elegancki* (K). Do określenia „wzorcowego" Ukraińca studenci zaproponowali 19 (1,8%) jednostek językowych. „Wzorcowy" Ukrainiec wśród stereotypowych opinii polskich studentów jest: *schludny* (3) (Ł, W, Rz), *zadbany* (5) (W, Rz), *czysty* (K), *modny* (Rz), *dobrze ubrany* (Rz), *świetnie ubrany* (Rz), *dbający o wygląd* (Rz), *dbający o czystość* (Ł). Według polskich studentów „wzorcowy" Ukrainiec *nosi skarpety do sandałów* (Ł) oraz *pstrokate ubiory* (Ł), a także *ma długie włosy* (Ł), *ciemne włosy* (Ł). Studenci Uniwersytetu Śląskiego wspomnieli o wyglądzie „wzorcowej" Ukrainki: *Ukrainka – piękna, zadbana* (K). W świetle aspektu fizycznego pojawiają się zatem podobieństwa w postrzeganiu dwóch narodowości. W opinii polskich studentów Polaka i Ukraińca charakteryzuje: schludność, czystość, zadbanie oraz dbanie o czystość wokół siebie. Natomiast obraz „wzorcowego" Ukraińca różni się poprzez przypisanie mu następujących cech: *nosi skarpety do sandałów*, *pstrokate ubiory*, *ma ciemne/jasne włosy* itd.

Pobrane z czasopisma Annales N - Educatio Nova **http://educatio.annales.umcs.pl**
Data: 28/11/2026 07:53:59

ZAKOŃCZENIE

Analiza danych ankietowych umożliwia zrekonstruowanie autostereotypowego obrazu „wzorcowego" Polaka i heterostereotypowego obrazu „wzorcowego" Ukraińca w świadomości studentów Uniwersytetu Wrocławskiego, Uniwersytetu Śląskiego, Uniwersytetu Łódzkiego oraz Uniwersytetu Rzeszowskiego. „Wzorcowego" Polaka i Ukraińca polscy studenci postrzegają w świetle następujących aspektów: komunikacyjno-psychicznego, kulturowego, politycznego, bytowego, fizycznego oraz lokatywnego (tylko Ukraińca) (wykres 1). Obraz „wzorcowego" Polaka w aspekcie komunikacyjno-psychicznym (51,5%) dominuje nad obrazem „wzorcowego" Ukraińca w tym aspekcie (50%). W ujęciu heterostereotypowym (16,3%) aspekt kulturowy dominuje nad ujęciem autostereotypowym (14,2%).

	AKP	AP	AK	AB	AF	AL
"Wzorcowy" Polak	052%	021%	014%	019%	001%	
"Wzorcowy" Ukrainiec	050%	010%	016%	021%	002%	000%

AB – aspekt bytowy; AF – aspekt fizyczny; AK – aspekt kulturowy; AKP – aspekt komunikacyjno-psychiczny; AL – aspekt lokatywny; AP – aspekt polityczny

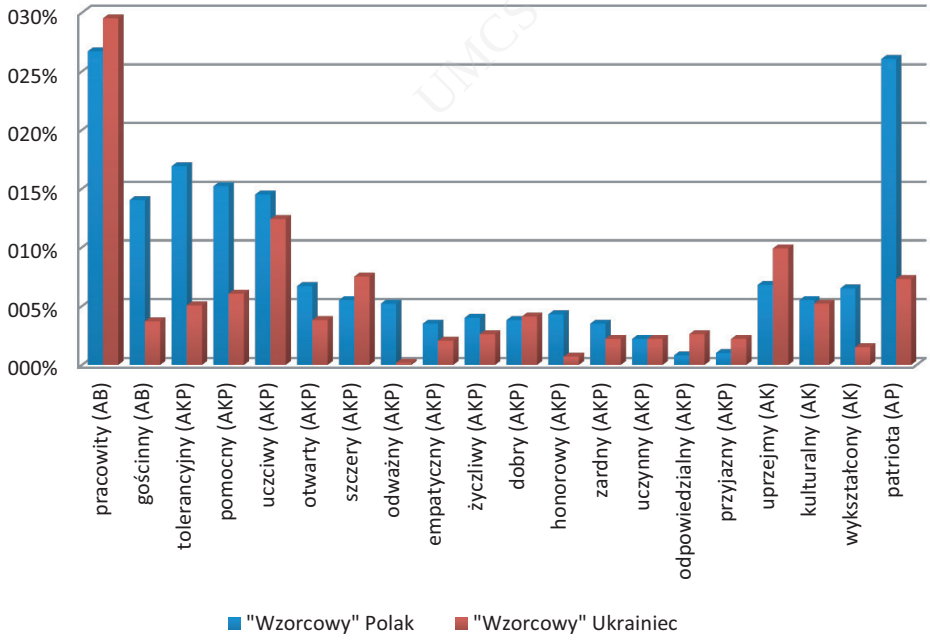
Wykres 1. Układ aspektowy na podstawie cech „wzorcowego" Polaka i „wzorcowego" Ukraińca w ujęciu procentowym

Źródło: opracowanie własne.

W zakresie aspektu bytowego określenie „wzorcowego" Ukraińca (21,2%) również przeważa nad charakterystyką „wzorcowego" Polaka (19,2%). Aspekt polityczny w podejściu autostereotypowym (20,9%) jest pełniej przedstawiony niż przy podejściu heterostereotypowym (10,4%). Najmniej w odpowiedziach

Pobrane z czasopisma Annales N - Educatio Nova **http://educatio.annales.umcs.pl**
Data: 28/11/2026 07:53:59

respondentów jest reprezentowany aspekt fizyczny, w zakresie którego heterostereotyp Ukraińca (1,8%) dominuje nad autostereotypem Polaka (0,5%). „Wzorcowemu" Ukraińcowi studenci przypisali cechy z aspektu lokatywnego (0,4%), natomiast dla „wzorcowego" Polaka takich cech nie ujawniono. W ujęciu autostereotypowym w świadomości polskiej młodzieży najbardziej ustabilizowane (wykres 2) są cechy eksplicytnie wyrażające aspekt komunikacyjno-psychiczny: tolerancja (16,9%), pomoc (15,2%), uczciwość (14,5%), otwartość (6,7%), szczerość (5,5%), odwaga (5,2%), empatia (3,5%), życzliwość (4%), dobroć (3,8%), uczynność (2,2%), honor (4,3%), zaradność (3,5%) itd. W ujęciu heterostereotypowym, określając wzorcowego Ukraińca, polska młodzież również doceniła wartości krzyżujące się z autostereotypowymi, wymieniając następujące cechy: uczciwość (12,4%), miły (10,9%), szczerość (7,5%), pomoc (6,5%), tolerancja (5,05%), dobroć (4,1%), empatia (2,05%), otwartość (3,4%), życzliwość (2,6%), odpowiedzialność (2,6%), zaradność (2,2%), przyjaźń (2,2%) itd.

AB – aspekt bytowy; AF – aspekt fizyczny; AK – aspekt kulturowy; AKP – aspekt komunikacyjno-psychiczny; AL – aspekt lokatywny; AP – aspekt polityczny; K – Katowice (Uniwersytet Śląski); Ł – Łódź (Uniwersytet Łódzki); Rz – Rzeszów (Uniwersytet Rzeszowski); W – Wrocław (Uniwersytet Wrocławski)

Wykres 2. Cechy „wzorcowego" Polaka i „wzorcowego" Ukraińca w kręgu wartości polskiej młodzieży w ujęciu procentowym

Źródło: opracowanie własne.

Pobrane z czasopisma Annales N - Educatio Nova **http://educatio.annales.umcs.pl**
Data: 28/11/2026 07:53:59

„Wzorcowemu" Polakowi polscy studenci częściej przypisywali tradycyjną cechę *honor* oraz *tolerancję* i *odwagę*, natomiast „wzorcowemu" Ukraińcowi częściej przypisywali *odpowiedzialność* i *przyjaźń*. Różnice w aspekcie kulturowym dotyczą cech oznaczających „znajomość języków" dla wzorcowego Ukraińca (polscy studenci oczekują znajomości języka polskiego od siebie i od innych). Słabiej wskazywane cechy dotyczące „przekonań religijnych" odwierciedlają również różnice w postrzeganiu Polaka i Ukraińca: Polak to *katolik*, a Ukrainiec to *prawosławny*. Różnice między badanymi stereotypami zachodzą ze względu na przypisywanie „wzorcowemu" Polakowi cechy *uczęszczania na wybory*, *poprawnego głosowania*, natomiast w przypadku wzorcowego Ukraińca studenci nie podali takich cech. W zakresie aspektu kulturowego zachodzą różnice w wyrażaniu szacunku do kultury. Zarysował się tu autostereotyp Polaka – postrzegającego Ukraińca w świetle nie tylko *znajomości*, *szacunku i pielęgnowania kultury własnego kraju*, lecz także *znajomości*, *szacunku do kultury polskiej*. Z cech sfery politycznej, różniących „wzorcowego" Polaka od „wzorcowego" Ukraińca, można wyodrębnić następującą: *godnie reprezentować Polskę poza granicami kraju*. Na podstawie cech z aspektu bytowego ustalono, że wyidealizowany model Polaka i Ukraińca jednakowo kształtują *pracowitość*, *rodzinność* i *gościnność*.

Heterostereotypowe cechy „wzorcowego" Ukraińca w aspekcie kulturowym i bytowym ukazują różnice ze względu na geograficzną odległość miast, na przykład Łodzi i Rzeszowa. Bliższe kontakty warunkują zaobserwowany fakt, iż studenci rzeszowscy częściej wskazują na kulturę osobistą Ukraińców, znajomość języków, przekonania religijne, natomiast nie wspominają o znajomości kultury, tradycji, a także przytoczyli – w przeciwieństwie do studentów z innych miast – cechy Ukraińca: *mało pijący*, *niepijący*, *nie kradnie*, *bliski sąsiad*.

BIBLIOGRAFIA

Bartmiński, J. (2006a). *Język – wartości – polityka. Zmiany rozumienia nazw wartości w okresie transformacji ustrojowej w Polsce. Raport z badań empirycznych*. Lublin: Wydawnictwo UMCS.

Bartmiński, J. (2006b). Semantyka i polityka. Nowy profil polskiego stereotypu Ukraińca. W: K. Ożóg, E. Oronowicz-Kida (red.), *Przemiany języka na tle przemian współczesnej kultury* (s. 191–211). Rzeszów: Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego.

Bartmiński, J. (2006c). *Stereotypy mieszkają w języku. Studia etnolingwistyczne*. Lublin: Wydawnictwo UMCS.

Bartmiński, J. (2007). *Językowe podstawy obrazu świata*. Lublin: Wydawnictwo UMCS.

Bartmiński, J. (2014). *Polskie wartości w europejskiej aksjosferze*. Lublin: Wydawnictwo UMCS.

Pobrane z czasopisma Annales N - Educatio Nova **http://educatio.annales.umcs.pl**
Data: 28/11/2026 07:53:59

Bartmiński, J., Mazurkiewicz-Brzozowska, M. (1993). *Nazwy wartości. Studia leksykalno-semantyczne*. Lublin: Wydawnictwo UMCS.

Bartmiński, J., Grzeszczak, M. (2014). Jak rekonstruować kanon wartości narodowych i europejskich. *Etnolingwistyka*, nr 26, 21–44, DOI: https://doi.org/10.17951/et.v26i0.170.

Fyłypec, O. (2019a). Avtostereotyp poliaka i heterostereotyp ukraincia v seredovyshchi torunskykh studentiv. W: M. Gębka-Wolak, A. Krawczuk (red.), *Z bliska i z daleka. Język polski w badaniach językoznawców lwowskich i toruńskich* (s. 217–234). Toruń: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika.

Fyłypec, O. (2019b). Etnostereotypni uiavlennia pro poliaka i ukraincia sered studentiv Zheshivskogo universytetu (kriz pryzmu asotsiatsiĭ iz predmetamy). *Zeszyty Naukowe Prac Ukrainoznawczych*, nr 3, 155–165.

Krawczuk, A. (2008). Nowe profile ukraińskiego stereotypu Polaka (na podstawie ankietowania studentów lwowskich). *Postscriptum Polonistyczne*, nr 1(1), 147–170.

Niebrzegowska-Bartmińska, S. (2014). Od separacyjnego do holistycznego opisu językowego obrazu świata. Na marginesie dyskusji nad kształtem artykułów w *Leksykonie aksjologicznym Słowian i ich sąsiadów*. W: I. Bielińska-Gardziel, S. Niebrzegowska-Bartmińska, J. Szadura (red.), *Wartości w językowo-kulturowym obrazie świata Słowian i ich sąsiadów* (T. 3; s. 71–102). Lublin: Wydawnictwo UMCS.

Pacławska, E. (2009). Ukrainiec w oczach studentów na wschodzie i zachodzie Polski. W: S. Niebrzegowska-Bartmińska, S. Wasiuta (red.), *Stereotypy w języku i w kulturze* (s. 65–80). Lublin: Wydawnictwo UMCS.

SJP. (2011). *Słownik języka polskiego*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.

Tokarski, R. (2013). *Światy za słowami. Wykłady z semantyki leksykalnej*. Lublin: Wydawnictwo UMCS.